Sprawozdawczość w OPS

Sprawozdawczość budżetowa i operacje finansowe w OPS w 2026 r. – Rb-28S, Rb-50, Rb-27S, Rb-27ZZ, Rb-N, Rb-ZN i Rb-Z, klasyfikacja oraz schematy księgowań

Wideoszkolenie PCC Poland skierowane do księgowych oraz głównych księgowych ośrodków pomocy społecznej.

Sprawozdawczość roczna - korekty oraz najczęstsze błędy.

Praktyczne szkolenie dla księgowych oraz pracowników OPS odpowiedzialnych za sprawozdawczość budżetową i ewidencję księgową. Uczestnicy przygotują się do sprawozdawczości rocznej, uporządkują zasady sporządzania Rb-27S, Rb-27ZZ, Rb-28S, Rb-50, Rb-N, Rb-ZN i Rb-Z oraz przećwiczą najtrudniejsze przypadki dotyczące należności, zobowiązań, Funduszu Alimentacyjnego, dotacji i programów realizowanych przez OPS. Omówione zostaną również zasady przygotowania planu na 2027 r. według nowej klasyfikacji budżetowej oraz prawidłowe księgowania, korekty i rozliczenia występujące w codziennej pracy ośrodków pomocy społecznej.

W programie m.in.:

- **Sprawozdawczość roczna OPS** – terminy przekazania sprawozdań, dane wymagane na koniec okresu, korekty oraz najczęściej popełniane błędy.
- **Nowa klasyfikacja budżetowa i planowanie na 2027 r.** – jak przygotować plan finansowy, prawidłowo stosować nowe działy, rozdziały i paragrafy oraz nie mieszać klasyfikacji obowiązującej dla wykonania 2026 r. z planowaniem 2027 r.?
- **Rb-28S – wydatki, zaangażowanie i zobowiązania** – jak wykazywać plan, wykonanie, zaangażowanie i zobowiązania oraz jak rozliczać m.in. DPS, usługi opiekuńcze i wydatki związane z realizacją zadań OPS?
- **Rb-27S i Rb-27ZZ – dochody, należności i zwroty** – jak ujmować nienależnie pobrane świadczenia, odpłatności za usługi i DPS, dochody Skarbu Państwa, Fundusz Alimentacyjny oraz środki w drodze?
- **Rb-50, Rb-N, Rb-ZN i Rb-Z** – jak prawidłowo wykazywać dotacje na zadania zlecone, niewykorzystane środki, należności, zobowiązania wymagalne, środki na rachunkach oraz dane dotyczące Skarbu Państwa?
- **Fundusz Alimentacyjny, Fundusz Pomocy, Fundusz Solidarnościowy i programy OPS** – jak księgować i wykazywać środki, należności, koszty obsługi i zwroty związane z poszczególnymi źródłami finansowania?
- **Księgowania, korekty i trudne przypadki w sprawozdawczości OPS** – jak prawidłowo ujmować wpłaty na przełomie okresów, odpisy aktualizujące, należności, konta zespołu 4 i 7 oraz poprawiać błędy ujawnione przy sporządzaniu sprawozdań?

Wzory pism, jakie otrzymają uczestnicy:

- **Gotowy Excel do planowania wydatków i dochodów w kontekście klasyfikacji budżetowej na 2027 r.**
- Wzory klasyfikacji dodatków

- Informacja do JST - koszty kwalifikowane i dokumentacja
- Mała Akademia Księgowego - wzory i instrukcje do sprawozdań dla OPSów
- Pieczątka - uniwersalny wzór do dokumentów księgowych w celu prowadzenia wyodrębnionej ewidencji księgowej dla programów realizowanych przez jednost

Szczegółowy program szkolenia:

NOWOŚCI W PROGRAMIE – SPRAWOZDAWCZOŚĆ 2026 I PLANOWANIE NA 2027 R.

- **Sprawozdawczość roczna OPS za 2026** r. – terminy, korekty i najczęstsze błędy.
- Gotowy Excel do planowania wydatków i dochodów w kontekście klasyfikacji budżetowej na 2027 r.
- Rozporządzenie Ministra Finansów i Gospodarki z 20 kwietnia 2026 r. – nowy układ klasyfikacji budżetowej stosowany po raz pierwszy do planowania budżetów na 2027 r.
- Rozdzielenie reguł: wykonanie i sprawozdawczość budżetu za 2026 r. według dotychczasowej klasyfikacji, planowanie roku 2027 według nowej klasyfikacji.

Pytania / case'y

- Które nowe działy, rozdziały i paragrafy są istotne dla OPS przy przygotowaniu projektu planu finansowego na 2027 r.?
- Jak prowadzić równolegle wykonanie i sprawozdawczość za 2026 r. oraz planowanie budżetu na 2027 r. bez mieszania dwóch układów klasyfikacji?
- Jak przygotować mapowanie dotychczasowych paragrafów na klasyfikację stosowaną od planowania roku 2027?
- Jak udokumentować zmianę klasyfikacji w polityce rachunkowości, planie kont i instrukcjach sprawozdawczych OPS?

1. Rb-28S – wydatki, zaangażowanie i zobowiązania

Zagadnienia programowe

- Plan, zaangażowanie, wykonanie wydatków, zobowiązania, wydatki niewygasające i uzgodnienie z księgami.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru Rb-28S – wydatki, zaangażowanie i zobowiązania: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Czy na koniec roku zaangażowanie może przekraczać wydatki?
- Czy jeśli dział merytoryczny napisze pismo, że planuje wypłacić „celówki" za ok. 6 miesięcy, a kierownik to podpisze, to czy można to ująć do zaangażowania?
- Czy zaangażowanie może być wyższe niż plan w przypadku zasiłków rodzinnych?
- Zakres zobowiązań wymagalnych ujmowanych w sprawozdaniu.
- Jeśli wynagrodzenie w postaci ryczałtu oraz z umowy zlecenia są wypłacane do 10. dnia za miesiąc poprzedni, to czy musimy doksięgować je do poprzedniego miesiąca i wykazać w zobowiązaniach?
- Co z inwentaryzacją niskocennego wyposażenia ujętego w ewidencji ilościowej?
- Gdzie ująć wydatki dotyczące utrzymania stanowiska pracy, tj. wynagrodzenia z pochodnymi i szkolenia pracowników związane z Senior+: 85295 czy 85219?
- Jak księgować od początku opłaty za pobyt w DPS w sytuacji, kiedy rodzina zobowiązana jest do partycypacji w kosztach pobytu?

- Czy przy zwrocie nadpłaty za usługi opiekuńcze trzeba mieć pismo od wpłacającego, żeby dokonać zwrotu?
- Czy można dać delegację osobie, która nie jest pracownikiem? Kto ma wystawić taką delegację?
- Co w sytuacji, kiedy córka wpłaci za usługi opiekuńcze ojca i powstanie nadpłata?
- Czy umowę z firmą Play na usługi telekomunikacyjne można zawrzeć na 24 miesiące, jeśli nie mamy upoważnienia, a firma nie chce podpisać umowy na krótszy okres?
- Czy dopłata rodziny może pomniejszać wykonanie wydatków za DPS?
- Czy w przypadku dopłaty do schronisk pomniejszamy wydatek?
- Czy księgować zaangażowanie z umów, np. energii, jeżeli nie ma podanej kwoty?
- Czy jeżeli mamy umowę o świadczenie usług z prawnikiem na cały rok, to angażujemy całą kwotę?

2. Rb-50 – dotacje i zadania zlecone

Zagadnienia programowe

- Dotacje na zadania zlecone, wydatki i zwroty, środki otrzymane i niewykorzystane oraz korekty sprawozdania.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru Rb-50 – dotacje i zadania zlecone: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Czy artykuły spożywcze w domach seniora na zajęcia ujmujemy w paragrafie 4220?
- Czy koszty upomnienia należy oddać gminie?
- Co zrobić, gdy podopieczni błędnie wpłacają za SUO? Należy oddać wpłatę czy zaliczyć ją na poczet przyszłego okresu?
- Ile wynoszą koszty obsługi od świadczeń rodzinnych?
- Co w przypadku zwrotu opłat za SUO z lat ubiegłych?
- Czy konto 141 dotyczy zadań zleconych na koniec kwartału?
- Czy powinien być zrobiony plan na środki własne? Czy jeśli brakuje środków na koszty obsługi ze świadczeń rodzinnych, można planować środki własne w 85502? Czy w czasie roku można wystąpić o zwrot 40% FA i zwiększyć plan?
- PRZYKŁAD: zatrudniamy opiekunki i płacimy im wynagrodzenia oraz mamy firmę zewnętrzną, która realizuje usługi specjalistyczne. Czy jest limit, którego nie można przekroczyć, np. cena jednej godziny za usługę opieki?
- Podział zadań realizowanych przez OPS-y – zadania własne i zlecone.

3. Rb-27S i Rb-27ZZ – dochody i należności

Zagadnienia programowe

- Należności, dochody wykonane, środki w drodze, dochody Skarbu Państwa i rozliczenia z jednostką nadrzędną.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru Rb-27S i Rb-27ZZ – dochody i należności: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Nienależnie pobrane świadczenia księgujemy w paragrafach 0940 i 0900 (skarbnik nie chce 0920). Czy wykazujemy je w Rb-27S?
- Przypisy nienależnie pobranych świadczeń z lat ubiegłych.

- Jeśli ktoś wpłaci nam w lipcu pieniądze za maj za usługi opiekuńcze, to jak to zaksięgować i ująć w Rb-27S?
- Czy SUO wykazujemy w Rb-27S?
- Czy w Rb-27S wpisujemy część zaliczki alimentacyjnej, która jest dochodem gminy?
- Co w sytuacji, gdy skarbnik nie pozwala na wykazywanie w Rb-27S dochodów z tytułu nienależnie pobranych świadczeń rodzinnych, bo twierdzi, że będą wykazane podwójnie?
- Zakres należności i dochodów wykonanych ujmowanych w sprawozdaniu Rb-27ZZ.
- W jakiej pozycji Funduszu Jednostki wykazujemy dochody z Rb-27ZZ – zrealizowane dochody budżetowe czy inne?
- Czy przy odpisie aktualizującym należności FA 761/290 stosujemy klasyfikację paragraf 0980 – dochód na minus?
- Oddaliśmy zwrot nienależnie pobranych świadczeń wychowawczych do urzędu wojewódzkiego w 2026 r. w podziale na należność główną i odsetki. UW poinformował o nadpłacie do zwrotu osobie. Jak zaksięgować w OPS wpływ tych środków i ich oddanie świadczeniobiorcy?
- Czy w sprawozdaniu Rb-27S wykazujemy nienależnie pobrane świadczenia rodzinne wraz z odsetkami?
- Czy przypis należności za SUO należy zrobić na podstawie decyzji na cały okres, np. 6 miesięcy, czy co miesiąc?
- Decyzja o nienależnie pobranym świadczeniu: czy księgować całą należność kwotą z decyzji, czy księgować należność i odsetki dopiero w momencie wpłaty?
- Czy konto 141 dotyczy tylko dochodów wykazywanych w Rb-27S, jeśli chodzi o ujmowanie tych wpłat?
- PRZYKŁAD: ZUS zwracał zasiłek pielęgnacyjny – oddaliśmy na dochody. Po miesiącu ZUS stwierdził, że nie powinien zwracać, bo osoba zmarła, i chce zwrotu. Co powinniśmy zrobić?
- Czy jeśli odprowadzamy do gminy nienależnie pobrany zasiłek stały, to gmina odprowadza go w pełnej wysokości, czy może potrącić tak, jak w specjalistycznych usługach opiekuńczych 5%?
- Jeżeli za osobę przebywającą w DPS płacą 3 osoby, to przypis powinien być na każdego z osobna czy na osobę przebywającą w DPS?
- Co ze środkami do wyjaśnienia, które wpływają na koniec miesiąca, a nie wiemy, jak je zaksięgować lub wiemy, że trzeba je zwrócić, np. nadpłatą? Czy zawiesić je na koncie bez paragrafu i nie wykazywać w Rb-27S/Rb-27ZZ?
- Czy zwrot przez DPS nadpłaty za pobyt w DPS za bieżący rok jest dochodem, czy można pomniejszyć wydatki?
- Czy OPS musi mieć plan na nienależnie pobrane świadczenia rodzinne, czy wystarczy, że ma go gmina?
- Gdzie wykazujemy 5% należne gminie z należności SUO i KDR?
- Czy w Rb-27ZZ powinno wykazywać się KDR i pokazać, ile należy się gminie?

4. Rb-N, Rb-ZN i Rb-Z – operacje finansowe

Zagadnienia programowe

- Należności i zobowiązania wymagalne, odsetki, depozyty, poręczenia oraz wzajemna zgodność danych.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru Rb-N, Rb-ZN i Rb-Z – operacje finansowe: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case’y

- Czy w Rb-N wykazujemy saldo bankowe na koniec kwartału, czy pomniejszamy je o niewykorzystaną dotację?
- Czy w Rb-N ujmuje się należności konta 221 i 240, czyli należności nienależnie pobranych świadczeń, np. zasiłku stałego za lata ubiegłe i za rok bieżący?
- Co z należnościami z tytułu nienależnie pobranych świadczeń rodzinnych za bieżący rok – czy wykazywać je w Rb-N, poz. 4.2 gospodarstwo domowe?
- Czy należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń wychowawczych można wykazywać w Rb-ZN zamiast w Rb-27S?
- Nienależnie pobrane świadczenia powinno się ujmować w Rb-N czy w Rb-ZN?
- Jeśli mamy środki pozabudżetowe, to czy środki pozostałe na rachunku na koniec kwartału powinny być wykazane w Rb-N?
- Czy w Rb-N wykazujemy środki z asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej i opieki wytchnieniowej?
- Czy w Rb-ZN ujmujemy należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń odprowadzanych do budżetu – rodzinne, wychowawcze itp.?
- Czy w sprawozdaniu Rb-ZN w pozycji „depozyty na zadanie" wykazujemy fundusz alimentacyjny – należność główną czy również odsetki?
- Czy w Rb-ZN w depozytach wykazujemy środki, które pozostały na wyciągu bankowym dotyczące tylko dochodów, czy również środki pozostałe na wydatki?
- Czy na pewno w Rb-ZN ujmujemy całość, skoro do tej pory środki na dotacje na wydatki wykazywaliśmy w Rb-N?
- Zasiłek nienależnie pobrany – czy zwracany w ratach z ZUS stanowi należność wymagalną?
- Jak wykazywać środki na rachunkach bankowych w sprawozdaniach Rb-N i Rb-ZN?
- Czy należy wprowadzić zarządzeniem plan finansowy do opieki wytchnieniowej?
- Czy asystent osobisty jest pozabudżetowo i bilansowo?
- Czy w Rb-N wykazujemy należności z funduszu alimentacyjnego przypadające gminie, a w Rb-ZN należności budżetu państwa?
- Gdzie należy ujmować wynagrodzenie opiekuna prawnego? Czy 85219-3110 jest prawidłowe?

5. Programy, fundusze i rozliczenia OPS

Zagadnienia programowe

- Fundusz Alimentacyjny, Fundusz Pomocy, Fundusz Solidarnościowy, dotacje i koszty kwalifikowane.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru programy, fundusze i rozliczenia OPS: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Wpłata od dłużnika alimentacyjnego: przelew nadany 31.05, wpływ na konto 01.06. Czy wykazywać na 141 i w Rb-27S?
- Czy w Rb-27S należy ująć 40% Funduszu Alimentacyjnego?
- Kto uzupełnia kolumnę 7 „potrącone na rzecz jednostek samorządu terytorialnego"?
- Czy w sprawozdaniu Rb-N wykazujemy fundusz alimentacyjny – część dotyczącą gminy?
- Czy konto 221 powinno być podzielone na budżet państwa i gminy w przypadku dłużników alimentacyjnych?
- Czy możemy prowizję od świadczenia z Funduszu Pomocy zapłacić ze środków własnych? Jak powinno wyglądać księgowanie?
- Umowa licencyjna: odnowienie 3-letniej licencji na program księgowy za 15 000 zł, w tym 7 000 zł

opłaty wstępnej i 8 000 zł opłaty licencyjnej płatnej co rok przez 3 lata. Jak zaksięgować – wszystko na paragraf inwestycyjny 6060 czy podzielić na 4210 i 4300?
- Czy z opieki wytchnieniowej i AOON koszty obsługi mogą być przeznaczone na dodatki?
- Czy wyposażenie apteczki finansowane z Funduszu Pomocy dla Ukrainy to paragraf 4210?
- Co w przypadku dużej ilości wolnych środków na opiece wytchnieniowej? Czy można je już oddać, czy należy czekać do końca roku?
- Zakup programu kadry-płace we wrześniu, usługa instalacji dopiero w listopadzie. Czy program i koszt instalacji będą księgowane na 020?
- Co należy ująć na koniec roku na koncie 999?
- Czy konto 141 dotyczy wpłat komornika z tytułu funduszu alimentacyjnego?
- Czy wpłatę komornika z tytułu funduszu alimentacyjnego księgujemy na 141 w wysokości tylko 40%?
- Jak wykazywać zaległości z tytułu należności z funduszu alimentacyjnego?
- Jak zaksięgować wygaśnięcie należności z tytułu zgonu dłużnika alimentacyjnego?
- Jeśli komornik w opisie napisze datę 30.05.2022, a przelew wykona 02.06.2022, to wpłatę zaliczamy do maja?
- Czy może być wydruk z ewidencji, że nastąpił zgon, czy musi być akt zgonu?
- PRZYKŁAD: w planie zasiłków stałych mamy zarówno plan dotacji, jak i środków własnych. Czy jeśli na koniec miesiąca nie starczy dotacji, należy księgować to na środki własne, czy można na dotację?
- Czy wydatki na dożywianie poza programem „Posiłek w szkole i w domu" to również rozdział 85230?

6. Klasyfikacja budżetowa i plan na 2027 r.

Zagadnienia programowe

- Właściwe działy, rozdziały i paragrafy oraz przygotowanie planu na 2027 r.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru klasyfikacja budżetowa i plan na 2027 r.: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Czy jeżeli ktoś wpłacił za usługi 3 lipca, a wpłata dotyczyła czerwca, to ujmujemy ją w Rb-27S?
- Czy pozabudżetowo oznacza pozabilansowo?
- Czy rozwiązanie odpisu aktualizacyjnego robimy w ciągu roku?
- Czy trzeba potwierdzać z kontrahentami salda zerowe?
- W jakim rozdziale ujmować opłatę za pobyt w schronisku dla bezdomnych?
- W jakim paragrafie zamieścić składkę zdrowotną od zasiłku stałego?
- Czy pogrzeb ujmujemy w paragrafie 4370?
- W jakim rozdziale umieszczamy środki własne dotyczące Ukrainy?
- Czy pomoc w postaci zakupu leków umieszczamy w paragrafie 4230?
- Otrzymaliśmy od komornika nienależnie pobrany zasiłek z lat ubiegłych i koszty upomnienia. Jak to zaksięgować i jaką zastosować klasyfikację?
- Jaki paragraf stosujemy w przypadku dzieci w pieczy zastępczej?
- Czy księgowanie zaliczki alimentacyjnej w paragrafie 0970 jest błędem?
- Prowizja za przelewy pobierana z konta głównego jednostki – czy można ją zrefundować?
- AOON – jak księgować na kontach: z planem i paragrafami czy bez?
- W zeszłym roku mieliśmy remont budynku i zakup pełnego wyposażenia do Klubu Seniora, wszystko płacone z paragrafu 6060. Czy całe wyposażenie należy ująć na koncie 011, czy można je podzielić ze względu na wartość i charakter na konto 011 i 013?

- Jaki paragraf stosujemy przy odpłatności za pobyt w DPS?
- Gdzie klasyfikujemy schronienie i sprawienie pogrzebu – w 85214 czy w 85295?
- Czy błędem jest, jeśli pobyt w schronisku bezdomnego jest płacony z klasyfikacji 85214 § 3110?
- Na jakie konto należy przyjmować wpłaty za specjalistyczne usługi opiekuńcze?
- Czy opłaty za obiady w ośrodku dziennego pobytu możemy zaliczać do paragrafu 0830?
- Czy można ujmować odsetki od nienależnie pobranych świadczeń rodzinnych w paragrafie 0900?
- Czy należności z tytułu zaliczki alimentacyjnej to paragraf 0940 czy 0970?
- Paragrafy powiązane z kontami zespołu 4 i zespołu 7.
- Czy prawidłowy jest paragraf 4330 za pobyt w rodzinie zastępczej i placówce opiekuńczo-wychowawczej?

7. Księgowania, korekty i kontrola sprawozdań

Zagadnienia programowe

- Schematy księgowań, konta zespołu 4 i 7, przeksięgowania, korekty i najczęstsze nieprawidłowości.
- Praktyczna procedura dotycząca obszaru księgowania, korekty i kontrola sprawozdań: właściwość, dokumenty, terminy, dowody i najczęstsze błędy.

Pytania / case'y

- Jakie są terminy składania sprawozdań kwartalnych i miesięcznych?
- Omówienie pozycji sprawozdawczych – kolumn i wierszy.
- Przykład przeksięgowania sprawozdania na koniec okresu sprawozdawczego.
- Zwrot nienależnie pobranego świadczenia rodzinnego – należność w jakim sprawozdaniu?
- Czy należności z tytułu nienależnie pobranego zasiłku stałego z dotacji wykazuje się w sprawozdaniu Rb-27S?
- Omówienie pozycji sprawozdawczych w układzie podmiotowym i przedmiotowym – tylko występujących w OPS.
- Jak powinno wyglądać księgowanie wpłaty na przełomie miesiąca?
- Na jakich kontach księgować pozabudżetowo?
- Jak zaksięgować nieodpłatnie otrzymane nowe meble od przedsiębiorcy?
- Czy refundację przez urząd pracy robót publicznych w bieżącym roku powinno się zaksięgować na zmniejszenie kosztów?
- Czy przeksięgowanie 223/800 należy robić co miesiąc, czy można jednorazowo na koniec roku?
- Jakie księgowanie należy zrobić przy śmierci dłużnika?
- Czy zastępca dyrektora może podpisać sprawozdania Rb-27S i Rb-28S, jeżeli dyrektor jest na chorobowym, czy wymaga to odrębnych upoważnień?
- Na jakich kontach jest księgowany asystent osobisty?
- Czy organ powinien wykazywać należności pozostałe do zapłaty dotyczące ZA w sprawozdaniu Rb-27S w paragrafie 2360?
- Czy naliczamy odsetki od nieterminowej wpłaty za DPS członka rodziny na podstawie umowy cywilnoprawnej?

BONUS: Akademia Młodego Księgowego – omówienie dodatkowych zagadnień dla początkujących księgowych.

Prowadzący:

Marzena Wojtyła - **główna księgowa w MOPS w Bielsku-Białej od 2008 roku. Praktyk z 26 letnim doświadczeniem, kieruje całym Działem Księgowości w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej**. W latach 1995 – 2008, pełniła tę samą funkcję w Ośrodku Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowice-Dziedzice.

W zakresie obowiązków posiada również kontrolę zgodności operacji gospodarczych i finansowych z planem finansowym w zakresie zadań realizowanych przez Ośrodek oraz zapewnienie prawidłowości, terminowości i zgodności sprawozdań składanych na zewnątrz przez Ośrodek. Ukończyła Wyższą Szkołę Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej z tytułem magistra, kierunek: Finanse i Bankowość.

Terminy i szkolenia

Data: 01 grudnia 2026 10:00-15:00
Miejsce: Wideoszkolenie

Prawa autorskie do niniejszego programu przysługują Private Corporate Consulting Sp. z o.o. Udostępnianie, kopiowanie i przerabianie niniejszego programu bez pisemnej zgody Private Corporate Consulting Sp. z o.o., zagrożone jest odpowiedzialnością karną oraz cywilną